

ISTÓK BÉLA

SOKSZÍNŰ E-NYELV

BALÁZS GÉZA: AZ INTERNET NÉPE CÍMŰ KÖTETÉRŐL

Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, 2023. 344 lap

1. Iskolateremtés

Balázs Géza a magyar digitáliskommunikáció-kutatás egyik legmeghatározóbb alakja. Mintegy negyedszázada jelennek meg kötetei, tanulmányai és ismeretterjesztő írásai a témában. Talán nem túlzás azt állítani, hogy egy egész netnyelvész-generáció nőtt fel (beleértve e sorok íróját is) olyan munkáin, mint az *Informatikai technológia és nyelvhasználat* (Balázs szerk. 2002), *Az internetkorszak kommunikációja* (Balázs–Bódi szerk. 2005) vagy *Az sms-nyelv és -foklór* (Balázs 2011¹, valamint Balázs 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2009, 2010) – hogy csak a fontosabbakra emlékeztessék. Mindemellett az E-nyelv Magazin szerkesztőjeként több olyan lapszám is fűződik a nevéhez, amely a digitális kommunikáció sajátosságait vizsgálja: *Facebook-nyelvészet* (uő. szerk. 2013), *Az internet nyelvváltozatai* (uő. szerk. 2015), *Kommenthuszárók, bloggerek, bloggerinák* (uő. szerk. 2016) stb. Értethető tehát, miért is írja Veszelszki Ágnes (2023a, b) a szerző legújabb, csaknem emberöltőnyi netnyelvészeti eredményeit bemutató művéről, hogy „életút-összegző kötet”.

2. Könnyű olvasni, de nehéz olvasmány

Balázs Géza legújabb könyve, *Az internet népe* (2023) jól illeszkedik a techno-

lógia nyelvre gyakorolt hatását elemző munkáinak a sorába, szerkezetét tekintve mégis rendhagyónak mondható, mivel megteremtí a papíralapú „böngészve olvasás” élményét.² Tudatos koncepció-építésről van szó: már az *Útmutató* is „bátorítja” az olvasót a közösségimédia-érzést keltő *alinearís* – a szerző szavaival élve: *belelapozós, beleolvasós, hozzáolvasós* – tartalomfogyasztásra (9).

Balázs monográfiája négy nagyobb, egymással szorosan összefüggő részből áll: 1. *Netnyelvészet* (13–74); 2. *Netnyelv* (75–168); 3. *Netfolklor* (169–224); 4. *Netember* (225–306). E fejezetek önálló könyvként és különböző tudományterületi, elsősorban nyelvészeti és néprajzi szempontból is megközelíthetők. Amennyire olvasmányos a mű, annyira összetett is a fentebb említett hálójellege miatt: az alfejezet-számok hiánya, a kulcsszavas keresés, az előre- és visszautalások, a fontosabb (pl. a másodlagos írásbeliségről szóló) gondolatok más-más kontextusban való megismétlése, továbbírása hiperhivatkozás-szerűvé teszi a kötetet. Röviden: könnyű olvasni, de nehéz olvasmány. A jelen írás ezért a könyv teljes áttekintése helyett csupán mozaikszerűen reflektál a munka egyes, az e-nyelvvvel kapcsolatos eredményeire.

¹ Ugyanez igaz Bódi Zoltán *A világháló nyelve* c. könyvére (2004a) is.

² A teljesség kedvéért hozzátésem: a kötet e-book formájában is kapható.

3. Gondolatok az e-nyelvről

A kötet terminológiai szempontból igazi „kincsebányának” tekinthető, hiszen nemcsak adaptál, szintetizál, de egyszerűsmind teremt is. A szerző érdeme például, hogy meghonosította Walter Ong (1982) kommunikációtörténeti korszakolásának kiterjesztett modelljét (Kleine–Gale 1996), rámutatva arra, hogy a technológia hatására „a kommunikációs (nyelvi) létmódok megkettőződtek” (31): az *elsőleges szóbeliség* (élőszó) és az *elsőleges írásbeliség* (kézírás) mellett ugyanis megjelent a *másodlagos szóbeliség* (a technikai médium közvetítette beszéd) és a *másodlagos írásbeliség*³ (a technikai médium közvetítette írás). Ez utóbbi jelenség következménye egy új, digitális nyelvváltozat (mediolektus ’médium szerinti nyelvváltozat’) kialakulása (vö. Veszelszki 2010: 4), melyet a szerző egyszerűen csak *e-nyelv*nek nevez (pl. 30–1. és 79). E szakszót több szempontból is jó választásnak tartom:

1. médiumtoleráns ernyőterminus: az *e-*előtag (‘elektronikus’) nem szűkíti le a fókuszot a netnyelvre, tehát annak „előzményével”, az sms-nyelvvvel is számol (az sms-technológiáról mint „zsákutcás médiumról” külön fejezetben is olvashatunk: 189–217);
2. műfajtoleráns ernyőterminus: a műszó nem szűkíti le egyoldalúan a fókuszot az informális netnyelvi műfajokra (vö. *írva csevegés* – Érsok 2003: 99; *írott beszélt nyelv* – Bódi

2004a: 32–56; *minimalektus* – Istók 2019: 89⁴);

3. autentikus szóalkotás (*e-*szócsalád): a kifejezés jól illeszkedik az *e-*előtagú összetételek sorába (vö. *e-mail*, *e-book*, *e-learning*), rájátszva ezzel a köztük lévő tartalmi összefüggésekre is (pl. az *e-nyelv* egyik műfaja az *e-mail*);
4. tömör: a hasonlóan tárgyilagos (a beszélt nyelvi jelleg kiemelését nélkülöző) terminusok (pl. *digilektus* – Veszelszki 2010; *digitális nyelv* – Biró 2016: 72; *netnyelv* – Bódi 2004b: 28⁵) közül a legrövidebb műszó (a nyelvi gazdaságosság mint a terjedést befolyásoló tényező, vö. Kovalovszky 1977: 50–1; Balázs 2001: 212);
5. könnyen használható: egyszerűbb a rendkívül pontos, de a nyelvleírás gördülékenységét akadályozó, skálászerű megoldásoknál (pl. *spontán írott nyelv* és *tervezett írott nyelv* – Petykó 2012; *mediális és konceptuális szóbeliség*, illetve *írásbeliség* – Koch–Oesterreicher 1994, valamint annak továbbgondolt változatai, pl. Dürscheid 2002: 59; Veszelszki 2010: 5; Istók 2019: 91).

4. Netnyelvészet-kritika

A netnyelvészetet gyakran éri az a kritika (vö. Schlobinski 2001; Squires

³ A két új létmódot a szerző együttesen *új beszéltnyelviség*nek nevezi (78), hiszen az egyik a technológia által meghatározott beszédet, a másik pedig a technológiához kötött „beszédet imitáló” írást jelöli.

⁴ E terminus listázása a recenzióíró önkritikájának tekinthető.

⁵ David Crystal *netspeak* (2001: 48) ’netbeszéd’ terminusának a „szabad” fordítása. Mivel a magyar megnevezés az angol invariánstól eltérően a formális internetes műfajokkal szemben sem kirekesztő, az eredetinel pontosabb, szerencsésebb szakszó.

2010; Szabó 2012), hogy az általa vizsgált netnyelv – bárhogyan is nevezzük azt – divergens jellegénél fogva nem határolható körül (főleg nem nyelvváltozatként), ennél fogva pedig nem is létezik (a vitáról bővebben lásd: Istók 2019). Bár egyetérthetünk azzal, hogy a netnyelv nem egységes⁶, és néhány, a sajátosságai közé sorolt nyelvi jelenség már az informatika korát megelőzően is létezett, a műszó és a vele rokon terminusok létjogosultságát (köztük az e-nyelvét is) az őket bíráló szociolingvisztikai kerettel igazolhatjuk. Sándor Klára (2016: 43, 47) például valamennyi nyelvváltozatra fiktív, de a nyelvészeti leírást megkönnyítő (!) egységként tekint.⁷ Hasonlóan vélekedik Lanstyák István (2018: 7, 19) is, aki a nyelvet és annak változatait – dologszerű létezésük híján – *illuzórikumnak*, azaz az illúziók és az ideológiák (ideologikumok) világából valónak nevezi. Alkalmazásukat ugyanakkor hasznosnak (!) tartja, hiszen segítik a nehezen körülírható jelenségekről szóló kommunikációt: „[...] ha a nyelvészetből elkezdénénk kiiktatni az illuzórikumokat, féltő, hogy kő kövön nem maradna, s még az azonos paradigmához tartozó nyelvészek is képtelenek lennének szót érteni egymással” (2018: 8). Mivel tehát pl. a nyelvjárások létét sem szoktuk kétségbe vonni pusztán azért,

mert „tisztá” formában nem léteznek⁸, a netnyelvét sem fogjuk. Az analógia egyértelmű: ahogyan a tájnyelvi beszélők megnyilatkozásaiban is nagyobb eséllyel fordulnak elő nyelvjárási elemek és formák, ugyanúgy az internetezők beszédében is nagyobb valószínűséggel találkozhatunk netnyelvinek vélt jelenségekkel. Végül pedig: netnyelv nélkül nem lenne netnyelvész, netnyelvész nélkül pedig nem lehetne netnyelvészetet művelni.

Az internet népe a fenti problémához kellő óvatossággal közelít:

„[...] az alapkérdés továbbra is él: van-e egyáltalán netnyelv, digilektus, hiszen az internet nyelve nem egységes, szociológiailag vagy még inkább szociokulturálisan nem körülhatárolható. Az interneten minden megvan, ami a valóságban, vagyis általában a nyelvben, a nyelvekben. Az internet komplex nyelvi teret jelent, amelyben beszéd és írás, régi és új szóbeliség és írásbeliség, valamennyi nyelvi szint, nyelvváltozat, regiszter, lektus, szövegtípus (műfaj) megtalálható. Persze azért van értelme tipikusan internetes nyelvi jelenségekről beszélni, a nyelvi jelenségek internetes megjelenéséről, transzformációjáról” (129).

Balázs Géza könyvének éppen ez a fő erénye: az idézett leírásból kitűnő nyelvi sokszínűség a mű talán minden lapjáról visszaköszön. Nem csapódik egyetlen irányzathoz sem, nem dönt el vitákat,

⁶ Ez azt jelenti, hogy az általános leírások helyett megbízhatóbb eredményekhez juthatunk az egyes gyakorlóközösségek – pl. az internetes futballszurkolók (Istók 2018) – nyelvi viselkedésének elemzésével.

⁷ Csupán az egyéni nyelvváltozatokat, az ún. idiolektusokat tartja valódinak.

⁸ Azért lehet szokatlan e párhuzam, mert a szakirodalomban (pl. Lanstyák 1998: 13–4) általában a köznyelv kapcsán merül fel a *közvelegesség* kérdése.

köbe vésett szabályok helyett pedig akár egymásnak ellentmondó tendenciákra is rámutat (mindezt persze illuzórikumok használatával teszi, nélkülük ugyanis nem lehetne olvasmányos egy szöveg). Ilyenek például a *spontán* és a *tervezett írott nyelv* (32, Petykó 2012 nyomán), a minimalizálás és a túlírás (a „*csak úgy*” *kommunikáció* – 79), illetve túldíszítettség (a *tipográfiai karácsonyfa*, 93) vagy a *helyesírás* és a *hülyesírás* (91, Miklós Katát idézve Nyíró 1997: 40 nyomán) szembeállítás. Továbbgondolásra készteti az olvasót a nyelvváltozatok átalakulásáról (a konvergenciát követő divergenciáról, 166–7), a digitális nyelvújításról (a szófordalomról, 135) vagy a „kép-kör”-ről (a gyorsan adagolt képi információk következményéről, 93, Kálmán 1996: 175 nyomán) szóló fejezetrészek.

5. Összegzés helyett (Mit hoz a jövő?)

Balázs Géza könyve jóval túlmutat a fentebb tárgyalt e-nyelv bemutatásán: több szempontú nyelv- és néprajztudományi elemzéseket tartalmazó, az olvasót is párbeszédre hívó, kritikus gondolkodásra serkentő monumentális munka. A magyar netnyelvészet talán elérkezett abba a szakaszába – a Balázs Géza által közölt, mélyen árnyalt elméleti keret és gazdag példaanyag láttán –, hogy létrejöhessen az első magyar netnyelvészeti egyetemi tankönyv. Bárki is vállalkozik majd erre a feladatra, e kötet jó bátorítás lesz hozzá...

Szakirodalom

- Balázs Géza 2001. *Magyar nyelvstratégia*. Magyar Tudományos Akadémia. Budapest.
- Balázs Géza (szerk.) 2002. *Informatikai technológia és nyelvhasználat*. Trezor Kiadó. Budapest.
- Balázs Géza 2002. Milyen a számítógépes szövegezés? *Számítástechnika* XVIII/44. 24–5.
- Balázs Géza 2003. „Minden házfalat cseréljeteK sms-falra!” Sms-fal mint elektronikus graffiti. *Magyar Nyelvőr* 144–59.
- Balázs Géza 2004. Választási sms-ek folklorisztikai-szövegtani vizsgálata. *Magyar Nyelvőr* 36–53.
- Balázs Géza 2005. Az új média új műfaja az sms-hír – nyelvészeti megközelítésben. *Magyar Nyelvőr* 129–50.
- Balázs Géza 2006. Az sms-folklor – a minimálfolklor nyelvi képe I. *Magyar Nyelvőr* 439–56.
- Balázs Géza 2007. Az sms-folklor – a minimálfolklor nyelvi képe II. *Magyar Nyelvőr* 48–62.
- Balázs Géza 2009. Az informatika hatása a nyelvre. In: Bárdosi Vilmos (szerk.): *Quo vadis philologia temporum nostrorum? Korunk civilizációjának nyelvi képe*. Tinta Könyvkiadó. Budapest. 23–42.
- Balázs Géza 2010. E-retorika. In: Adamik Tamás (főszerk.): *Retorikai lexikon*. Kalligram Kiadó. Pozsony. 342–8.
- Balázs Géza 2011. *Sms-nyelv és -folklor*. Magyar Szemiotikai Társaság – Inter Kft. – Prae.hu. Budapest.
- Balázs Géza (szerk.) 2013. Facebook-nyelvészet. *E-nyelv Magazin*. 5. évf. 3. sz. <https://e-nyelvmagazin.hu/lapszam/?sz=fbnyelvészet> (Letöltés: 2024. 01. 24.)
- Balázs Géza 2014. Nyelvtudomány és informatika. *Magyar Művészet* II/1: 3–9.
- Balázs Géza 2015. Netfolklor – intermedialitás és terjedés. *Replika*. Társadalomtudományi folyóirat. 1–2/171–86.

- Balázs Géza (szerk.) 2015. Az internet nyelvváltozatai. *E-nyelv Magazin*. 7. évf. 3. sz. <https://e-nyelvmagazin.hu/lapszam/?sz=internetnyelv> (Letöltés: 2024. 01. 24.)
- Balázs Géza (szerk.) 2016. Kommenthuszarak, bloggerek, bloggerinák. *E-nyelv Magazin*. 8. évf. 4. sz. <https://e-nyelvmagazin.hu/lapszam/?sz=komenthuszarak> (Letöltés: 2024. 01. 24.)
- Balázs Géza 2023. *Az internet népe. Internet – társadalom – kultúra – nyelv. A kulturális és a tervezett evolúció határán*. Ludovika Egyetemi Kiadó. Budapest.
- Balázs Géza – Bódi Zoltán (szerk.) 2005. *Az internetkorszak kommunikációja. Tanulmányok*. Gondolat Kiadó – Infonia. Budapest.
- Biró A. Zoltán 2016. „Attól függ, kinek írunk...”. A digitális nyelv hatása székegyföldi iskolások nyelvhasználatára. In: Biró A. Zoltán – Bodó Julianna (szerk.): *Internet – Iskola – Anyanyelv. A média hatása a gyermekekre és fiatalokra*. Státus Kiadó. Csíkszereda. 72–113.
- Bódi Zoltán 2004a. *A világháló nyelve. Internetezők és internetes nyelvhasználat a magyar társadalomban*. Gondolat Kiadó. Budapest.
- Bódi Zoltán 2004b. Aszóbeliség kifejeződése az internetes kommunikációban. *Információs Társadalom* 4/1: 26–38. <https://doi.org/10.22503/infvars.IV.2004.1.2>
- Dürscheid, Christa 2002. *Einführung in die Schriflinguistik*. Westdeutscher Verlag. Wiesbaden. <https://doi.org/10.1007/978-3-322-92514-5>
- Érsok Nikoletta Ágnes 2003. Írva csevegés – virtuális írásbeliség. *Magyar Nyelvőr* 99–104.
- Istók Béla 2018. *Internetes futballnyelvhasználat. Közösség, mémek, szóalkotás*. Líceum Kiadó. Eger.
- Istók Béla 2019. Netnyelvészeti kaleidoszkóp. *Eruditio – Educatio*. 14/1: 83–99.
- Kálmán János 1996. Kép-kór. In: Lipták Ildikó (szerk.): *Ahogyam/I. Előadások a magyarországi személyközi kommunikációról*. Marczibányi Téri Művelődési Központ. Budapest. 174–9.
- Kleine, W. Michael – Gale, G. Frederic 1996. The Elusive Presence of the Word: An Inter-view with Walter Ong. *Composition Forum*. Vol. 7.2. 65–86.
- Koch, Peter – Oesterreicher, Wulf 1994. Schriftlichkeit und Sprache. In Günther, Hartmut – Ludwig, Otto (eds.): *Schrift und Schriftlichkeit. Ein interdisziplinäres Handbuch internationaler Forschung*. Walter de Gruyter. Berlin – New York. 587–604. <https://doi.org/10.1515/9783101112931.5.587>
- Kovalovszky Miklós 1977. *Nyelvfejlődés – Nyelvhelyesség*. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Lanstyák István 1998. *Nyelvünkben – otthon*. Nap Kiadó. Dunaszerdahely.
- Lanstyák István 2018. *Nyelvalakítás és nyelvi problémák*. Fórum Kisebbségkutató Intézet – Gramma Nyelvi Iroda. Somorja.
- Nyíró András 1997. *Internetto zsargon*. IDG Lapkiadó. Budapest.
- Ong, Walter 1982. *Orality and Literacy. The Technologizing of the Word*. Methuen. London – New York. <https://doi.org/10.4324/9780203426258>
- Petykó Márton 2012. Az írott beszélt nyelvtől a spontán írott nyelv felé. A CMC interaktív diskurzustípusainak nyelvhasználatát a szóbeliség és az írásbeliség viszonylatában megnevező terminusok kritikai vizsgálata. *Első Század* 11/3: 147–78.
- Sándor Klára 2016. *Nyelv és társadalom*. Krónika Nova Kiadó. Budapest.
- Schlobinski, Peter 2001. Rezension: Crystal, David 2001. Language and the Internet. *Mediensprache*. <http://www.mediensprache.net/en/literatur/rezensionen/docs/1452.pdf> (Letöltve: 2024. 01. 24.)
- Squires, Lauren 2010. Enregistering internet language. *Language in Society*. Vol. 39. No. 4. 457–92. <https://doi.org/10.1017/S0047404510000412>

Szabó Tamás Péter 2012. Hatásvadász nyelvészet. *Nyelv és Tudomány*. 2012. január 19. <https://m.nyest.hu/hirek/hatasvadasz-nyelveszet> (Letöltve: 2023. 07. 02.)

Veszelszki Ágnes 2010. Digilektus a lektusok rendszerében. *Dr. Veszelszki Ágnes honlapja*. http://www.veszelszki.hu/images/honlap/Digilektus_a_lektusok_rendszerben_VESZELSZKI.pdf (Letöltés: 2024. 01. 24.)

Veszelszki Ágnes 2023a. Internet – nép – nyelv. *Kommentár* 2023/3: 229–30.

Veszelszki Ágnes 2023b. Internet – nép – nyelv (Balázs Géza: Az internet népe,

2023). *E-nyelv Magazin*. 15. évf. 4. sz. <https://e-nyelvmagazin.hu/2023/12/11/veszelszki-agnes-internet-nep-nyelvb-alazs-geza-az-internet-nepe-2023/> (Letöltés: 2024. 01. 24.)

Istók Béla

egyetemi adjunktus

Selye János Egyetem TKK

Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék

E-mail: vojtech.istok@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-7215-2893>